

RIGÓ BÉLA

Turullegenda

*Történik a körülzárt
Budán ezerkilencszáz-
negyvennégyben, karácsony
után egy nappal...*

* * *

Idilli pillanatkép:
apám, néhai doktor
R. B. zászlós belépett
hozzánk Menkina János
utcai légópincénk
zsúfolt poklába, végig-
csókolta a családot,
szép sógornőt és a
begipszelt lábú sógort,
a lányokat meg engem...
Sokáig pörögve tartott
a magasban, még anyám is
rászólt, hogy, jaj, vigyázzon.

Pár kérdés vice-verza,
(amire nem kell felelni,
hordja saját keresztjét
ki-ki, amerre tudja),
és máris búcsúzkodnak:
– Boldog Új Évet! – Úgy lesz!
Mert megtisztul a nemzet!
– Majd jön a csodafegyver!
Neked is lóg a gatyádban...
– Pubikám! Kár gúnyolódni!
Nem hagyhatja az Isten,
hogy ezek győzzenek...

* * *

Apám, anyám a rommá-
repszelt, lőtt lakásban
még egyszer összébújnak.
És rögtön összevesznek:
– Nem mész sehova innen!
– Becsületszavamat adtam,
A Várban vár a század.

Nézd meg a nyílparancsot!
– Jaj, te szegény! Az őrnagy
mégsem mondhatta: kérlek,
szíveskedj dezertálni!
– Inkább legyél egy hősi
halott özvegye, mint egy
szőkevény felesége!

Apám csók nélkül indul.
Azért csak visszaint még.
Az ujján ott a gyűrű...
El kéne kérni tőle...
De az már hullarablás.

* * *

Anyám újragondolja
az életét, miattam
ki kell bírnia mindent.
Eldönti hát, öcsémet
(ő is fiú lett volna)
kikapartatja inkább.

(Aranyáron, de meglesz
Ordít körben a kórház.
Nincs érzéstelenítés.
Az orvos morfinista,
dudorászik, közbe csonkol,
fűrészsel, vagdal és varr.
A nővér szép apáca.
A férfiak imádják
áldott kezét. A nőket
gyűlöli: – Ócska kurvák!
Szüljetez katonákat,
vagy most szenvedjetez! – Jaj -
nevet az orvos – Ugyan már!
Ki tudja, milyen seregben
lőnék halomra őket...)

* * *

Apám tehát elindul
a Böszörményi úton
a Vár felé... Azontúl
minden csupán legenda
volt évekig. Ki számolt
akkoriban halottat?

A foglyokat darabszám
terelték a vagonba.
Anyám csodát remélve
hét évet várt apámra.
Csak aztán lettem árva.

* * *

Apám nyomát keresve
később, felnőtt koromban
véletlen megtaláltam
a Csontos Laci bácsit,
ki főleg nagyapámról
mesélt, a szanki papról,
hogy szórta el a pénzét
a pesti éjszakában.

Ő látta meg apámat.
– Éppen elmúlt karácsony...
Ott jött egyenruhában
a Böszörményi úton... –
Ő meg a Kékgolyóból
kanyarodott eléje.
Kiáltott rá, de ekkor
kiszúrta, odalent, a
Délivasút felől a
Nagyenyed utca végén
feltűnt egy nyilas járőr.
Laci bá' gyorsan eltűnt
az egyik kapualjban.
Mikor végre előbújt,
senki sem volt sehhol.

* * *

Azóta új legendát
formálgatok magamban:
- Te harmincéves ősöm,
te mindörökre taknyos
nyugodtan méysz előre.
A te fejedben rend van:
ezek a nyilasok is csak
édes hazánkat védik,
aki magyar, az ma testvér,
aki nem, az meg... – Kitartás!

Apám igazoltatják,
minden papír gyanús, mert
mindenhol hamisítják.
Fekete, göndör haját sem
veszik jó néven tőle.
S ha végül elmeséli,
hogy őt becsületszóra
engedték elbúcsúzni,
de éppen megy a harcba,
amelyik nyilas járőr
még ezt is kész bevenni,
az már Raoul Wallenberg
beöltözött zsidókkal.

* * *

Apám nem ott azonnal
koncolják fel, talán még
kiverik azt is belőle,
hogy bibsi-e vagy bolsi,
vagy csak egy szar dezertőr.
Beleizzadhat a böllér
– Hogy Héjjas Iván szerzett
neked állást a postán?
Rongyosgárdista voltál?
Hazudozz a Jehovádnak!
Meg a jó rüfke anyádnak!
Eszméletlen! Na, végre!

Apám, mit érezhettél...?
Lehetett volna szerencséd.
Élhetnél volna szebben,
sokáig, tán megéred,
hogy Isten mégse hagyta
ezeknek sem... örökre.
Újra kevert és osztott.
Kis sorstragédiádnak
utolsó színhelyén most
egy bronz turul vigyázza,
árpádsávosainkat.
Büszkén csapatba' járnak.
Még szeretnéd is őket,
szegény, szegény apám...

Meg akarom írni apám halálát. Ez a vers is egy kísérlet volt. Az egyik aquincumi költő-versenyre szántam, ezért választottam - a Csokonaitól ismerős - anakreóni formát, amely közel áll a magyar szabad vershez. Bár aranybabérral ékesítették érte, olvasóimat, kritikusaimat csak az érdekelte, művemben mi a valóság.

Minden. Ha csak hozzáképzelttem valamit, azt rögtön jeleztem. Inkább az információs lyukak nehezítették szövegem megértését. Ezeket próbálom most befoltozni.

Történetünk reggelén apám századát fölrendelték a várba. A parancsnok elengedte őt, búcsúzon el a családjától. Hogy ne kapkodja el a dolgot, elég, ha utánuk jön. Hogy miért? Ki tudja.

Az is fogas kérdés, hogy került egy budai pincébe a népes pereputty. Nemcsak anyám volt ott velem, hanem a húga is tört lábú férje oldalán, velük három éves kislányuk és folyton bőmbőlő csecsemőjük. Aztán oda csapódott még két kislányával anyámék unokanővére is. Ezt a csapatot békében ki se lehetett volna mozdítani vidéki otthonából, Derecskéről, Szankról vagy Kiskunhalasról.

De most bepánikolt az ország. Jönnek az oroszok! Jöttek, rossz hírustól igazolták, akik nyugatra futottak előlük, azoknak szerencsájuk volt. De ki az az örült, aki ilyenkor az ország legnagyobb hadicélpontjába menekül? Mi voltunk azok. És még sokan mások.

A mi házuk alatt nem volt mély pince, a szomszédba nem engedtek be bennünket. Valami mosókonyha félét találtunk az utcaszint alatt. Bevacolódtunk, aztán éltünk és kommunikáltunk. Egy valahonnan kiturkált dugi rádió volt a fő hírforrásunk. De akadtak „vendégek” is. Anyám például két német kiskatonáról is mesélt, akik pár napig átlógtak hozzánk egy-egy csésze cikória kávéra, amihez ők hozták a cukrot. (Talán inkább arra vágyódtak, hogy anyám németül vigasztalja őket, mint ahogy később az oroszok is elfogadtak bennünket jugoszláv menekülteknek, miután anyám naponként egyre érthetőbben adta be a mesénket a nyelvükön.)

Karácsonyra már megvolt a konszenzus a legfontosabb dolgokat illetően. A gipszes lábú Pubi bácsi megfogalmazásában az a Vén Beszari jól elszúrta a kiugrást. Bezzeg a románok! Mi meg a németekhez ráadásul megkaptuk a nyilasokat is. Ezeket majd fölakasztják, de addig csönd.

Ez a destruktív vélekedés persze csillagászati távolban állt töretlen hitű apámtól, akinek tragédiája ott kezdődött el, amikor megérezte, hogy már anyám sem hisz, habár szeretne.

Pedig anyám tudott hinni. Apámra is kétszer annyit vár majd, mint amit ildomosnak tartott a közvélekedés. Erre már jól emlékszem. Elmúltam tíz éves, amikor feladta.

Akkoriban több mint egymillió hadifogoly hazatérésében reménykedtünk. (A később összeállított statisztikák szerint kilencszáz ezren estek fogságba, kétharmaduk jött haza. Nekem személyes statisztikám van, anyám férjhez ment, lett két apám, később még három apósom. Az öt férfi közülük egy úszta meg, kettő meghalt, kettő megjárta a hadifogságot.)

Véletlenül szóba került apai nagyapám stílusosan ács fiából lett református pap. Tizennyolc évi példás szolgálat után szögge akasztotta a reverendáját, beállt „kufárnak”. Mint hadiszállító is sikeres volt, ám keresményét úri módon szerette elkölteni. Ha időnként hazalátogatott, Majsán nem várta ki a csatlakozást, hanem pár bankót beáldozva hazarobogott a keskeny nyomtávú „madzagvasút” mozdonyán. Már rég nem élt, de ha nem a menetrend szerint dudált a kisvonat, még mindig összenéztek a szankiak: jön a Rigó tiszteletes úr.

Ami legendám végkifejletét illeti, az én verzióm nem biztos, csak valószínű. Apám kikerülhetett a nyilas járőrt, eleshetett a vár ostroma alatt vagy a kitöréskor. Fogságba hurcolhatták, csak nem ért oda. Egy biztos: Csonka Laci bácsi volt az utolsó hiteles szemtanú, aki őt látta. (Talán

tíz perccel az után, hogy elment tőlünk.) Én az ő balsejtelmeinek hittem. A borzalmas részletek ebből következnek logikusan.

Talán egyetlen adat szorul még magyarázatra: apám szerepe a Rongyos Gárdában. Erről sokáig hallgattam, ami érthető. Sajnos, apám is hallgatott, ami magyarázatra szorul. Anyám is így gondolta, amikor 1939 nyarán megismerkedtek, de apám a tőle szokatlan indulatossággal csatant fel, hogy erről ne kérdezzen többet. Kegyetlen élményei lehettek, ha ennyire hallgatni akart róluk. Érzelmek által irányított ember volt, mélyen vallásos, mint az édesanyja, nagyanyám.

Az olvasónak jelzem, hogy amikor 1938 nyarán reális közelségbe került Trianon etnikai alapon történő revíziója, Kozma Miklós (volt belügyminiszter, MTI- és rádióelnök) a kárpátaljai kormányzói biztos szerepére készülve utasítást adott az egykori Rongyos Gárda újjászervezésére. Egykor a Gárda akcióival sikerült – egy trianoni döntést felülírva – Sopront visszanyerni. Most Magyarország kárpátaljai határait kellene optimalizálni irreguláris csapatok bevonásával. November 2-án megtörtént az első bécsi döntés, november 5. és 10. között a magyar honvédség bevonult a csehszlovák hadsereg által kiürített területekre, de a korábban Csehszlovákia határain átszivárgott Rongyos Gárda osztagok – távolabbi célokra tekintve – tovább folytatták szabotázsakcióikat, sőt '39. január 6-án – könnyű fegyverzetük ellenére - Munkács alatt a helyiekkel összefogva visszaverték a csehek – páncélosokkal is támogatott - rohamát. Csehszlovákia szétdarabolása után aztán '39 márciusában Kárpátalja Magyarországé lett, a Gárdának nem jutott több szerep.

Apámat maga Héjjas Iván szervezte be a Gárdába. Pedig a róla zengett soproni hősköltemény mögött neki ismernie kellett az orgoványi horrort is. (Szülőfaluja Szank és Orgovány között nincs 50 kilométer.) De a rémtettekre már jótékony homály borított a kormányzói amnesztia.

Rigó Béla

Maga Héjjas is konszolidálódott, országgyűlési képviselő lett, majd magas rangú kormánytisztviselő, mindent egybevetve egy messzebbre látó Duna-Tisza közti keresztapa. Apámat is előbb rakta be - állástalan diplomásként - kifizetésű segédmunkaerőnek a halasi postára, csak aztán csillogtatta meg számára a karrier lehetőségét. Az első lépcsőfok: a Gárda. És apám örült, hogy felesleges emberből hős lehet, harcolhat a hazáért. Hogy aztán meghasonlott, azt jelentheti, nem ilyennek képzelte el ezt a harcot. (Ettől még – önérzetében mélyen megsértve – az utolsó pillanatban előhozhatta gárdista múltját. Nem sejtette, hogy ez az érv hatástalan. Egy közönséges csöcseléknyilasnak fogalma sem lehetett – az akkor már szovjet kézen levő – Kárpátalja átmeneti visszaszerzésének viszontagságairól. Egy rangidős szemében viszont vörös posztó Héjjas Iván, aki sosem csinált titkot abból, hogy utálja és lenézi a nyilasokat.)

Hazatérte után apámnak megszakadt a kapcsolata a gárdával. Várhatta a szerencsését a halasi postán havi 90 pengőért. Sorsát (sorsunkat) a második bécsi döntés fordította jobbra. Visszatért Észak-Erdély, bevonult a magyar állam, vasutastól, postástól, mindenestül. A románok és a „kollaboránsok” helyére megbízható anyaországi „ejtőernyősöket” kerestek. Apám –1941 koratavaszán - Kiskunhalason odaállhatott anyám elé, hogy megkérje a kezét, Szamosújváron esküdtek, én már Kolozsváron születtem. Apám büszke volt felívelő karrierjére, anyám szomorúan konstataulta, hogy a magyarok is utálnak bennünket. Annak persze örült, hogy apámat, mint nélkülözhetetlent fölmentették a katonaság alól, csak Budapest ostroma darálta be – a Magyar Királyi Postával együtt – őt is.

Mi lett volna, ha mégis hazajön? Neki gyakorlatilag soha semmije sem volt, de végigszenvedhette volna családja teljes deklasszálását. Erről csak mutatóban annyit, én a egyik nagynéném államosított téglagyárának vízzel telt agyaggödörében tanultam meg úszni. Ugyanabban a gödörben, ahová másik nagynéném - beteg kisfiát magához szorítva - beleölte magát, mert a férjét éppen börtönbe vitték.

Persze egyszer mindenki kimászott a gödörből... És apám nagyon erős tudott lenni... Génjei alapján akár a rendszerváltást is megélhette volna... Még csak az idén lenne száz éves...

Doni képeslapok III.